

נטר שאול

173912

בן עליזה ויצחק

נולד ב- כסלו תרע"ג 1913

שרת בגדוד "ברק" (12)

נפל ב- 18.5.1948

בהתקפה על דגניה

נטר שאול

בן עליזה וד"ר יצחק (אויגן), נולד ביום ח' בכסלו תרע"ד (7.12.1913) בעיר מנהיים, גרמניה. בהיותו תלמיד בבית-הספר התבלט בכשרונותיו וציוניו הטובים בכל המקצועות אך בעיקר נמשך למוסיקה. הוא סיים את חוק לימודיו בגימנסיה במנהיים והמשיך ללמוד בקורסים גבוהים למוסיקה. היה בעל הכרה ציונית ושאף לעלות לארץ-ישראל, ולשם כך אף רכש לו את השפה העברית. בשנת 1933, עם עליית היטלר לשלטון בגרמניה, יצא להכשרה חקלאית לקראת עלייתו לארץ-ישראל. הוא נסע לסיציליה ועבד שם במטעי פרי-הדר. השלים את הכשרתו החקלאית באלזס, חזר לגרמניה והמשיך את הכשרתו עם מספר חברים מתנועת "המכבי הצעיר" בחווה חקלאית בקרבת ברלין. בשנת 1936 עלה ארצה עם אישתו והם הצטרפו כחברים לקבוצת דגניה א'.

בתקופת מלחמת-העולם השנייה שירת בצבא הבריטי בגדוד תותחנים ועבר לחטיבה היהודית הלוחמת (חי"ל) עם היווסדה. נשלח להדרכת חלוצי "קיבוץ בוכנוואלד" לפני עלייתם ארצה. חניכיו זוכרים אותו ואת הערכים שהקנה להם, ערכי אדם ואומה, אהבה לשפה העברית וספרותה, לטבע הארץ ולטבע בכלל, למוסיקה ולאמנות הציור. הדרכתו היתה מלווה ביחס לבבי, ולכל אחד מחניכיו היה ידיד ויועץ כאח מבוגר וכאב.

לאחר סיום המלחמה חזר לדגניה, לאישתו ולילדיו. עבד בעיקר כרפתן. שאול נפל ביום ט' באייר תש"ח (18.5.1948) בעת ההתקפה הסורית על דגניה, בפגוע בו כדור האויב בהיותו בעמדה קדמית. הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות בדגניה א'. השאיר אחריו אישה ושלושה ילדים.

דפים לזכרו הוקדשו בחוברת "בסער ביום סופה" של קבוצת דגניה א'.

הנוף האנושי של החטיבה

הנוף האנושי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות היה מגוון ורב-פנים. הוא מאפיין את "דור תש"ח" בארץ-ישראל של אותם הימים. מייסדי החטיבה, ראשוני לוחמיה ומפקדיה, היו אנשי ההתיישבות, עובדי-אדמה מן המושבה, המושב והקיבוץ של מרחבי הגליל והעמקים, ובתוכם שומרי מסורת לא מעטים. אליהם נוספו במרוצת חודשי לחימה ארוכים בני עיר רבים ואף עולים חדשים אנשי גח"ל ומח"ל. ראוי לציין, כי בימי תש"ח היו בחטיבת גולני בחורות דבות, אשר שירתו בכל היחידות בתפקידים שונים, ורבות מהן פעלו כקשריות או חובשות קרביות. כבר במלחמת העצמאות היתה חטיבת גולני כור היתוך לילידי הארץ ולבני העליות השונות. בסיכום המבוא שכתב נחום גולן לספר "אילן ושלח" נאמר: "...צמחנו בנוף הגלילי ובמישורי העמקים, ובמרחבי הנוגב הרחבנו אופקים – התבגרנו. ההתיישבות בעמקים ובגליל היא שנתנה לחטיבה את צביונה וחותמה המיוחד, וממנה ספגה את ערכיה, כי על כן היתה החטיבה כפרית ונאמנה לערכים שינקה בגושי התיישבות אלו. ציינו אותה תכונותיו של עובד-האדמה ויושבי-הכפר: עקשנות, צמידות

למשימה, שורשיות ושקט..."

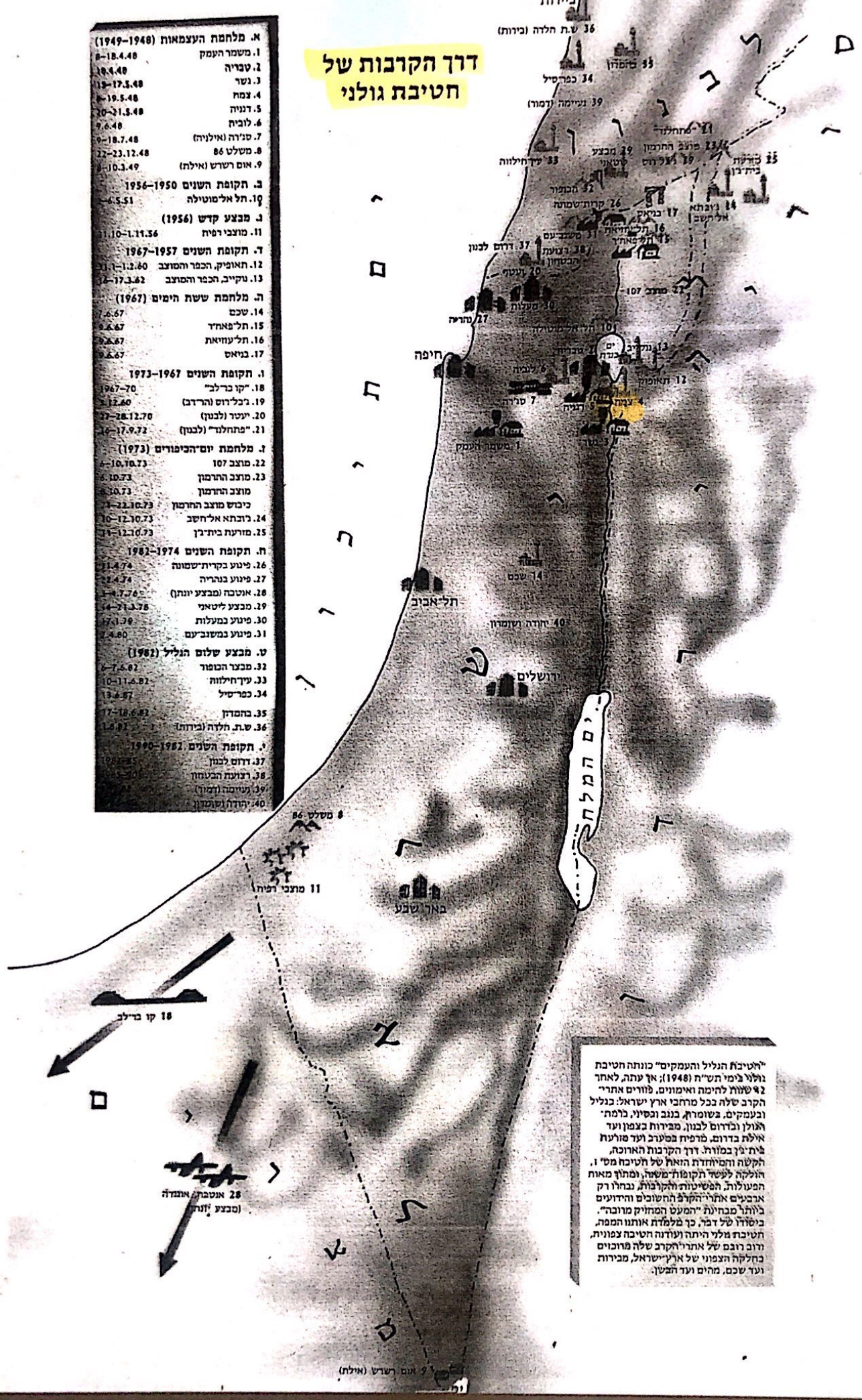
לוחם בתש"ח

דרך הקרבות של חטיבת גולני

א. מלחמת העצמאות (1948-1949)	
1. מספר העמק	8-18.4.48
2. טבריה	10.4.48
3. נשר	19-17.5.48
4. צמח	19-5.48
5. דגניה	20-21.5.48
6. לובית	7.6.48
7. סירה (אילונה)	9-18.7.48
8. משלט 86	22-23.12.48
9. אוס רשרש (אילת)	9-10.3.49
ב. תקופת השנים 1956-1950	
10. תל אל-מוטילה	6.5.51
ג. מבצע קדש (1956)	
11. מוצבי רפיח	11.10-1.11.56
ד. תקופת השנים 1957-1967	
12. תאומיק, הכפר והסובב	1.1-1.2.60
13. טקייב, הכפר והסובב	2-17.3.62
ה. מלחמת ששת הימים (1967)	
14. שכם	6.6.67
15. תל מאחד	6.6.67
16. תל עזיאת	6.6.67
17. בניאס	6.6.67
ו. תקופת השנים 1967-1973	
18. יקו בר-לב	1967-70
19. נכיל רוס (הרדב)	3.12.60
20. יעטר (לבנון)	27-28.12.70
21. "מתחלתי" (לבנון)	16-17.9.72
ז. מלחמת יום הכיפורים (1973)	
22. מוצב 107	4-10.10.73
23. מוצב הרומון	6.10.73
מוצב הרומון	6.10.73
24. כיבוש מוצב הרומון	7-22.10.73
25. כרבתא אל-חשב	10-12.10.73
26. מורעת בית-רין	11-12.10.73
ח. תקופת השנים 1974-1982	
27. פינע בקריית-שמחה	11.4.74
28. פינע בנחריה	24.7.74
29. אוטבה (מבצע יונתן)	4-7.76
30. מבצע ליטאק	14-21.3.78
31. פינע במעלות	17.1.79
32. פינע במשביעים	7.4.80
ט. מבצע שלום הגליל (1982)	
33. מבצר הסמוד	6-7.6.82
34. עיר-חילוה	10-11.6.82
35. כמרסיל	13.6.82
36. בהמדון	17-18.6.82
37. ש.ת. הלה (בירות)	18.82
י. תקופת השנים 1982-1990	
38. דרום לבנון	1982-83
39. רצועת הבטחון	1983-84
40. נעיימה (דמון)	1984-85
41. יהודה ושומרון	1985-86

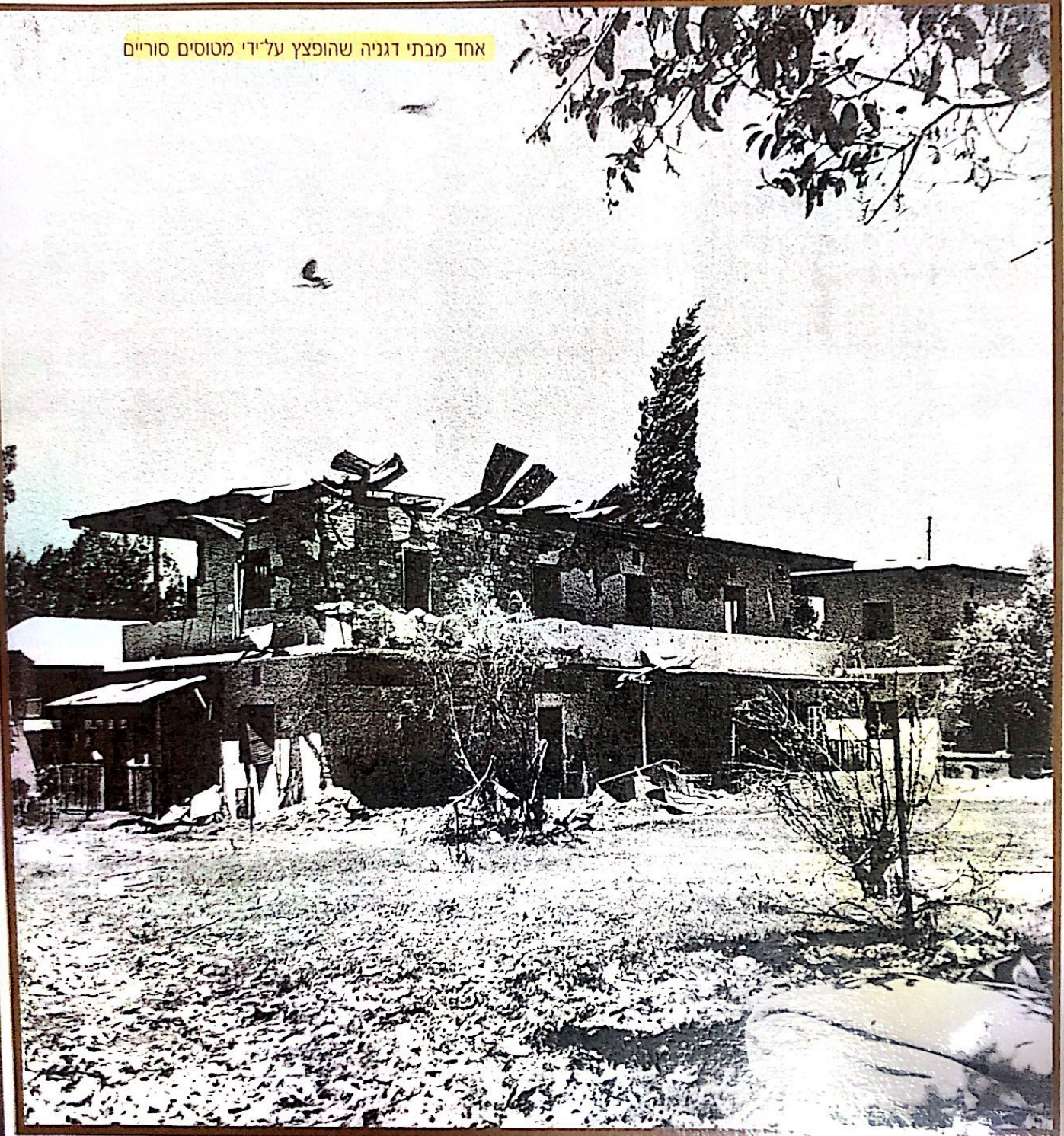

"החטיבה הנליל והעמקים" כונתה חטיבת גולני בימי תש"ח (1948); אך עתה, לאחר 42 שנות להימה ואימונים, פוריים אתרי הקרב שלה בכל מרחבי ארץ ישראל: בגליל ובעמקים, בשומרון, בנגב ובסיני, כלמה: הלולן והדרום לבנון, מבירות בצפון ועד אילת בדרום, מרפיח בסערב ועד מורעת בית-רין במזרח. דרך הקרבות הארוכה, הקשה והמיוחדת הואחל חטיבת מס' 1, הולקה לעשי תקופות משה, ומתוך מאוח הפעולות, הפשיטות והקליבות, נבחרו רק ארבעים אתרי הקרבה החשובים והידועים ביותר מבחינת "המעט המחוקק מרובה" כיסודו של דבר, כך מלמדת אותנו המפת, חטיבת גולני היתה ועודנה חטיבת צפונית, ורוב רובם של אתרי הקרב שלה מרוכזים בחלקה הצפוני של ארץ-ישראל, מבירות ועד שכם, מהים ועד הבשן.

דגניה

אחד מבתי דגניה שהופצץ על ידי מטוסים סוריים

בינתיים חשו מגני דגניה כי הסכנה חמורה. כמה מוותיקי הדגניות וכנרת, האפט, ברץ וישראל, יצאו דחופים למשרדי המטכ"ל ברמת-גן, ותיארו את המצב: צבא סוריה כבש את צמח, והוא מתקרב לשערי המשקים. על הפגישה עם דוד בן-גוריון, ראש הממשלה ושר הביטחון, מספר ליאו היימן (ראה אור בתוך הספר **מעלות לוחמים** בהוצאת הדר, תשכ"ז - 1967; העורך: משה בן-שאול): "בן-גוריון [...] השיב בקול שקט: 'אין לנו דבר לתת לכם. אנו עומדים במערכה בירושלים, בגליל, בנגב ובשום מקום אין די נשק'. [...] יוסף ברץ [...] התחנן לפניו: ' [...] אם תיפול דגניה, תיפתח הדרך לגליל, לטבריה, לחיפה'. [...] 'הדרך היחידה להילחם בכבוד ובגבורה [אמר יגאל ידין למשלחת מדגניה] היא לפגוש את האויב פנים-אל-פנים, ולהכותו שוק על ירך. אני יודע כי בני דגניה מסוגלים לעשות זאת." כשיצאה המשלחת מהדגניות, סיפר ברוך רבינוב בעלון של בית אלפא (תשל"ה - 1975), התכנסו לדין בחדרו של בן-גוריון ישראל גלילי, צבי איילון (סגן הרמטכ"ל), יגאל ידין (ראש אג"מ), יוסף רוכל (אבידר), משה צדוק וכן רבינוב ונחמיה ארגוב, שלישי של בן-גוריון. ידין הציע להעביר לעמק הירדן את ארבעת התותחים הצרפתיים הראשונים שאך הגיעו; בן-גוריון התנגד: התותחים נועדו לחזית לטרון. בויכוח שפרץ נשמעה הטענה כי עד שחטיבה 7 תהיה מוכנה לתקוף בלטרון יעברו שבועיים-שלושה, ובינתיים יכולים התותחנים לסייע בעמק הירדן. מפקד התותחנים, שמואל רפפורט (אדמון) הוכנס לשיבה. הוא סיפר שלתותחנים אין מכשירי כיוון, אך בעמק הירדן אפשר להפעילם בכיוון-ישיב. הפשרה שהושגה: שני תותחים נשלחו מיד, וקולם נשמע כבר למחרת.

שתי עדויות של לוחמי "גולני"

מתיאורי הקרב האלה עשו הקורא להניח שביישובי העמק היו כוחות מאומנים וכלי נשק תקינים; תיאורו של מדדכי מלחי מחטיבת "גולני" מחזיר אותנו למציאות אותם הימים (את העדות גבה ענף היסטוריה של צה"ל):

במשך יום, ב־19 לחודש, אימנו את הצוותים (=צוותי המרגמה) וצברנו תחמושת. העמדה מאחורי בית גורדון בדגניה היתה בעלת חשיבות רבה, אך לא היה להם מתקן כיוון ולכן פעלו בשיטה פרימיטיבית, לפי פס לבן שמתחו, והצידוד היה בעיקר לפי הניסיון של מפקד הצוות ועל סמך הסיכובים של הדודגל. הוא נואב קטן היה בעל

ניסיון רב. לקחו גם זוויתנים מבית הספר, וכחול מדדו את זווית ההגבהה ועוד כל מיני אימפדוביזיות (מהפלמ"ח קיבלו את לוח המטווחים).

ההתקפה הגדולה על הדגניות באה ביום 20/5. בבית-ירח מול תנובה היה מוצב שבו היה מק"ב (מקלע בינוני), זה שהובא משער הגולן, תותח 20 מ"מ (היספנו-סוויזה!) שהוצא מצמח ושוורצלוה' מיבנאל. מפקד המוצב עמוס מוקדי (ברנדשטטר)...

[...] ההתקפה על הדגניות התנהלה בשני צירים:

לאורך הכביש לעבר גשר דגניה.

מדרום לעבר הצד הדרומי של דגניה ב'.

מיד עם התחלת ההתקפה החלו המרגמות לדפוק אש. השתדלנו להפריד בין החי"ר והשריון. חששתי שכמות הפצצות לא תספיק, ושאלתי את משה דיין מה לעשות. תשובתו היתה: אל תדאג. אתה הרבץ, ואני אדאג לפצצות. החלו להגיע פצצות חדשות ליבנאל בפייפר, ומשם הובלו ישר למרגמות.

תנועת האויב היתה כזו: יצאו ממחנה חיל-הספר לעבר הכפר צמח, ומשם החלה ההתקפה. השריון נע קדימה, והחי"ר בעקבותיו. כאן החלו ליפול הפצצות של המרגמה מדגניה א', מבית גורדון. היא טווחה לכיוון הכביש הראשי שליד צמח. האש והפגזים היו יעילים מאוד. אחר כך התברר שפצצה נפלה בתוך מחלקה וגרמה לה אבדות רבות. החי"ר שירד מהמכוניות חטף מספר פגזים והחל להסתתר בכפר. פצצה פגעה במשוריין. אותו משוריין נדפק אחר כך גם על ידי 20 מ"מ. גם הסוללה של כנרת החלה לדפוק. כ־300 פגזים הרבענו באותו זמן. זו היתה כמות פנטסטית בשביל אותה תקופה.

את הגבול הצפוני של השטח כיסתה העמדה מבית-ירח. שני המק"בים והתותח 20 מ"מ, המגבלה שלהם היתה רק שהגורה שכיסו היתה צרה. כתוצאה מכל זה נשאר החי"ר בצמח, והשריון התקדם לבדו.

בשעה 13.00 לערך ניסו לפתוח ציר שני לכיוון דגניה ב', ולהגיע אליה מדרום. עד אז לא פעלו כלל לכיוון דגניה ב'. כאן פעלה המרגמה של אפיקים. גם המרגמה של בית גורדון החלה לכסות באש את השטח. הפגזים הראשונים שלה אפילו נפלו בתחילה בתוך דגניה ב'. אחר כך הסיטה את האש קדימה, וגם כאן נשברה התקפת האויב.

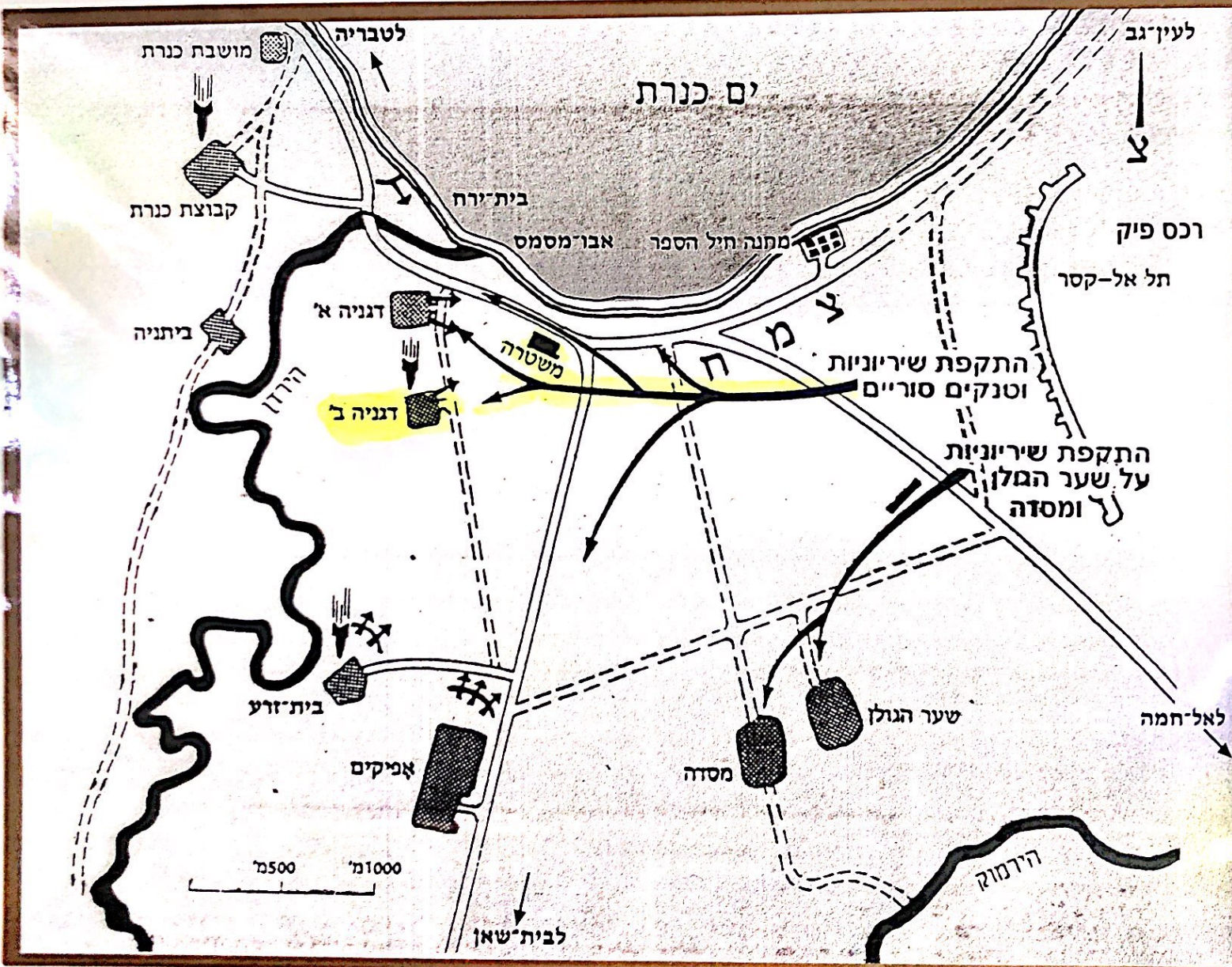
עדותו של יצחק ברושי, חבר קיבוץ גשר ומפקד גדוד 12 של גולני באותם הימים, מבהירה את גודל הניצחון באותו יום. בייחוד מעניין ביתוח האידועים מנקודת מבטו של מפקד בכיר.

"[...] את הקרב על הדגניות הכריעו לפי הערכתי המרגמות והיחידה מבית-ירח (תותח 20 מ"מ והמק"ב), אשר הפרידו בין החי"ר והשריון והביאו לכך שהשריון יתקוף לבד בלי החי"ר. לו היה חודר השריון עם החי"ר, היה מתפתח קרב הרבה יותר קשה.

אסור גם לזלזל בעיכוב אשר הצליחו אנשי צמח ומגני המשטרה לעכב את הסורים. העיכובים הללו אפשרו לנו להכין את קו הדגניות ולהועיק תגבורת. הוכנה גם תכנית לפיצוץ גשר דגניה (בסכר על הירדן, מצפון לדגניה), אך לא היה צורך להפעיל אותה.

מפת הקרב

יומן המערכה על דגניה

עדות יוצאת דופן מאותם ימים, ומצדו השני של קנה התוחה, קיבלנו מיומנו של הקצין לווטננט פאיז חדיפי, מפקד הטנק הסורי שנעצר בדגניה. רק טבעי הוא שההישום ביומן מסתיים בתאריך 20/5 ללא ציון השעה.

היציאה היתה ממחנה מצפון לבירות: ביום 12/5, לאחרי ביקור שר ההגנה בחברת הגנרל צפרה-פחה במחנה. משם, דרך צידון, בניאס וקוניטרה, הצטרף הכוח לקרב שהתחיל קודם לכן, ובו היו להם פצועים.

15/5 התקפנו את צמח במשוריינים ומטוסים, תותחי שני הצדדים פועלים. בערב נערכנו במקום שני לקראת הבוקר.

16/5 התרכזנו במרחק 300 מטר מצמח והתקפנו את העיר במשוריינים שלנו: התחולל קרב גדול, ונפלו הרבה פצועים והרוגים.

17/5 התרכזנו ממזרח לחזית למנוחה. הפלוגה הראשונה התקדמה. טנק נפל לים כנרת.

18/5 התקפנו את צמח. הטנק שלי נכנס ראשון. הרסתי את המוקשים ברימונייד כשאני הולך רגלי.

19/5 היערכות והתקפה מכל הסוגים. במערכת היום הראשון נהרגו 67 יהודים.

20/5 התקפנו מושבה ממערב לצמח (=דגניה).

תאריך נפילתו של שאול ז"ל

נטר שאול בן יצחק ועליזה.

נולד בכסלו תרע"ג במנהיים – גרמניה, להוריו הד"ר יצחק (אוי"גן) ועליזה נטר. קבל את השכלתו הכללית בבתי-הספר העממי והתיכוני בעירו. הצטיין כ"תלמיד ראשון" בכל הכתות ובכל הלימודים, למד בקורסים הגבוהים למוסיקה. אף בזה הצטיין ביותר. את השכלתו העברית רכש לו באורח פרטי על-ידי מורים מיוחדים, שלמדוהו את השפה, תנ"ך וגם תלמוד.

ב-1933, עם עלייתו של היטלר, החליט שאול להפסיק את לימודיו בבתי-הספר הגבוהים, ולהכשיר את עצמו לעליה ארצה. באותה שנה יצא לסיציליה לעבוד שם במטעי פרי הדר. משם נסע לאלזס והמשיך שם שנה בהכשרתו החקלאית. אחר כך עבד יחד עם עוד חברים מה"מכבי הצעיר" בחוה חקלאית גדולה ע"י ברלין.

בשנת 1936 נשא לו לאשה את חוה קוכמן; יחד אתה בא ארצה

והגיעו לדגניה א'. בשנת 1941 התגייס לצבא הבריטי. שירת בגדוד התותחנים שנספת לבריגדה היהודית. מתוך הבריגדה נשלח להדרכת קיבוץ חלוצים בגרינגסהוף – "קיבוץ בוכנוולד".

ביולי 1946 השתחרר מהצבא וחזר הביתה. זמן רב עבד כרפתן. ביום הקרבות הידוע בצמח, 18 במאי, נפגע מכדור בעמדו באחת העמדות של דגניה, ובו במקום מת. השאיר אשה ושלושה ילדים.

לזכרו...

שואל

א

שואל: נטר היה תלמיד בכיתות הגבוהות של הגמנסיון בעיר מנהיים בגרמניה. בראשית דרכו ביהדות מתגלה אופיו. שואל ז"ל בא ממעמקי ההתבוללות, אבל לא תקופת היטלר היא אשר עוררה אותו לתשובה אל עמו. שנים לפני כן היה מוכן להתעוררות: זו ודחיפה לה הספיקה לה הפעילו למען עמו. הנוער הציוני בעיר היה ברובו הגדול מצאצאי יהודי מזרח אוקרופה, שגדלו בגרמניה וינקו ממקורות בית הספר הגרמני, אך זיקתם להוי היהודי היה חזק. למדי. שואל הלך אליהם ומצא מהך את הקשר אתם. מעמד משפחתו איפשר לו החלטת לכל הצדדים. בית הורים זה, בית של הופא דגול (מה התגאה שואל באביו הידוע ע"י מעשי גבורה בלתי הגיליים). הראה הפש רוחני אשר הוגמתו לא ראיתי. הוריו נתנו לו חופש הבחירה, כי ידעו שיבחר לפי טוהר נפשו. ושואל בחר בדרך עם ישראל. לא הושפע באופן אישי — אפילו לא במידה קטנה — ע"י אנטישמיות, אלא ע"י העובדה בלבד: עם קטן, עתיק, מתעורר לחיים, עם קטן דורש את כוחותיו המפוזרים, אלך בכוחי זה.

כשהחליט הלך בדרך זו במלוא רגש החובה, בצווי הקטיגורי שמציין את הליכותיו בכל עת ובכל מקום. הוא בא אחרי הצהרים אל המורה הצעיר ורוצה ללמוד "יהדות". מופלא היה בעיני, מה מעטה התענינותו בורמים ובמפלגות, הוא רוצה במקורות. היום, אחרי כמעט עשרים שנה, נראה לי הדבר לא כמקרי, שלמדנו יחד לא תנ"ך אלא משנה. על האידיאות הנעלות שהביאו נביאי ישראל לעולם שמע וידע כמו כל תלמיד משכיל. שאלתו עכשיו היתה, כיצד פעל השכל המסדיר למען מימוש הטוב והנכון בעולם שאינו טוב. הוא רצה לראות את הגולד ושליטת השכל על הגולד.

שואל היה איש "השכל הישר". ביטוי זה ניתן לסילופים עד אין קץ, אך שואל קידש את השם הזה על ידי נאמנותו וישרו. בני דורו העריצו את הקיצוניות וכולנו היינו מוקסמים על ידי הקיצוניים בין בני הנוער. הוא היה רציונליסטן שקול ושאל תמיד את השאלה: מה אפשר להגשים מן האידיאל עכשיו, בכוחי זה ובאמצעים הנתונים. לא הקיצוניות של המגמה היא עיקר בשבילו אלא הקיצוניות של הנאמנות. איש מתוך המוכן למות בעד מתינותו עולה על קיצוני המעמיס את השגת המטרה על שכם הרבים.

נאמנות. אפשר היה לסמוך עליו. לא ישכח מכתב, פניה ובקשה אליו. אלוהים ברך אותו בתכונה נהדרת — בעיניו השקטות; מה יפה היה השקט בעיניו. ראה מקודם את הענין, את ענין האחרים ורק אחר כך את עצמו. לא היתה בו התלבטות בין איגואיזם ואלטרואיזם. טבעו היה כך, שראה מקודם את האחרים. הוא חשב על עצמו ועל ביתו והיה יכול לחשוב על עצמו ועל ביתו — בין כה ובין כה מדרך טבעו חשב מקודם על האחרים.

שואל, ידיד נפשי הייתי; כמורה ותיק אני מביא לעתים קרובות לפני תלמידי את דברי פסטלוצי, בהם אני רואה אותך, תמיד אותך! מלים כה פשוטות אבל אתה הגשמת אותן בחיך ובמותך. זרי על קברך בדגניה:

„האדם הגיע אל יעודו

אם הוריו, קרוביו וילדיו,

בני כפרו ובני מולדתו,

וביחוד הנדכאים והעניים ביניהם,

יעידו;

יכולנו לסמוך על שכלו, על לבו, ועל עבודתו.”

פני אומן

תמיד הייתי תוהה על התופעה הזאת בקבוצתנו ששמה שאל נטר.
מנין לו לאדם הוה יליד המערב, חניך הסביבה המתבוללת, אות
השרשיות, אותה העמידה האיתנה על קרקע המולדת, אותה הקנאות לשפו
העברית, לערכי היהדות ולכל היקר והקדוש לנו.
אף קנאתי בו לא פעם. אנו יוצאי רוסיה, ינקנו את כל הערכים הללו ענ
חלב אמנו. שאפנו כל שנותינו בגולה את אורה של ארץ-ישראל. אמנם
„ארץ-ישראל של מעלה“, בחדר, בישיבה, בבית וברחוב. היה עלינו רק לעבור
מ„חיבת“ הארץ לציונות, מארץ ישראל של מעלה לארץ ישראל של ממש.
אולם מה רבה המהפכה, שצריכים היו לחולל בנפשם ילידי המערב הללו.
ואמנם לא רבים הם אלה מהם, אשר עמדו בנסיון, לא רבים הם, שנשתרשו
באדמת המולדת וביחוד בשדה התרבות.

היתה זאת לנו הפגישה הראשונה עם הנוער המאורגן ממערב אירופה.
אנשי „המכבי-הצעיר“ שבאו אלינו להכשרה. קשים היו חבלי הקליטה של
הקבוצה הראשונה שבאה אלינו לפני 13 שנה. חינוך אחר, מושגים אחרים.
חלפו הרבה שנים עד אשר רכשו להם את השפה, את האהבה לשפה, את
ההכרה שזו צריכה להיות שפת הדיבור שלהם ושפת המחשבה. חלפו שנים
עד אשר באו להכרת החלוציות המלאה ועד אשר הצליחו לצקת את זה
בדפוסים של הגשמה בהתישבות.

מבין כל החבורה הזאת התבלט שאול ביציבותו הנפשית. עוד שפתו,
שפת עלגים במקצת בפיו, אבל עברית היא ורק עברית. המשיך ללמוד
בעצמו והצטרף לקבוצת התלמידים המתקדמים, מסיימי השנתים לעלית
הנער הראשונה מגרמניה, שרצו להמשיך בלימוד השפה וערכי התרבות
וערכי החברה ואף הביע בפני את רצונו ללמוד תלמוד!

היה זה, על כן, טבעי הדבר ששאול „עקר“ את עצמו מקבוצתו „המערבית“
הבלתי יציבה ונטע את עצמו והכה שרשים כאן, אצלנו. עכשיו, כאשר אנו
מכירים את הוריו של שאול, מובנים ומוסברים לנו כמה מתכונות נפשו
ותופעות חייו. אין ספק, שאת מדותיו התרומיות והאציליות בהליכותיו עם
הבריות, כרצו בעבודה והיקף תפיסתו ירש מהוריו. עכשיו, רק עכשיו,
נודע לנו גם, שעוד בהיותו נער בן 13, בר-מצוה, למד תורה, הניח תפילין,
קרא בתורה והגה חיבה לערכי היהדות בתוך מנהיים המתבוללת. שאול רכש
לו את השכלתו הכללית הרחבה בבתי הספר בגרמניה וידיעת השפה העברית
באורח פרטי ובא אלינו מושלם בידיעות. ובבואו אלינו ובשבתו אתנו ראינו
בו מזיגה מופלאה של הדיקנות המערבית וההתלהבות של בני מזרח אירופה
בכל שטחי חיינו. ברם, עם קבלו במלואן את כל מצוות הקבוצה לא אבה
להגרף בזרם השיגרה ומדי פעם בפעם שמענו מפיו רעיונות מקוריים ונועזים
על דרכי ההגשמה בחיינו; רעיונות, הראויים לתשומת לב מרובה ונצטרך
להפוך בהם, לבחון אותם, ולדון עליהם, כאשר יחלוף סיוט המלחמה, וניגש
לדון ולבחון בחינה מחודשת כמה ערכים מקובלים.

רבים מאתנו הקובלים על הזנחות ידועות בחיינו בשטח המשק ועוד, אולם
לא היתה לנו שהות לחשוב על האנרכיה השוררת אצלנו בשטח חיי האדם. את
שאול העסיק הדבר הזה מאוד ולא פעם הביע את חרדתו ואת רעיונותיו
בשיחות פרטיות ואף באסיפות החברים. „אנחנו נוהגים אנרכיה מוחלטת“
אמר לי לא פעם שאול, בחיי הגוף שלנו, בבריאותנו וכן בחיי הנפש. ואודה
על האמת: אני, כחברי יוצאי רוסיה, שעשינו את המהפכה בחיינו, בעברנו מחיי
התלישות והפריחה באויר לחיי המעשה והעבודה בארץ, שכחנו שיש גבולות
לכוח האדם, ובכדי שיהיו פרודוקטיביים יש לשמור עליהם ויש להכניסם
בתוך מסגרת מסויימת, מסגרת של זמן ומסגרת של סדר ולא לנצלם עז

רק אתמול נדמה לי היה הדבר, עם בואה של קבוצת „המכבי הצעיר“ אלינו להכשרה הופיע ביניהם זוג צעיר, צמד חמד. כמשב רוח קלילה ביום קיץ לוהט היתה תמיד הופעתם בחדר האוכל או במסיבת רעים. הדרם הקט, אם בעלית גג או בפינה אחרת. שפע תמיד חום, רוח, תרבות, וטעם טוב. עוד בימים הראשונים לבואו נתן לנו קונצרט ובהסתכלי על ידיו בזמן נגינתו אמרתי בלבי, אכן הידים האלו מתאימות באמת יותר לנגן בהן מאשר לעבודה חקלאית בעמק הירדן. ובהמשך הזמן נודע לנו, שאמנם את חינוכו קבל לא לקראת עבודה חקלאית. בן יחיד להורים אמידים ואצילי רוח שראו בבנם יחידם זה את כל חזות חייהם, רצו להחזיק אותו בקרבתם. אולם מרטין מימי נערותו הרכים עמד על מצפה העם, העם קרא לו, הארץ קראה לו, הוא נכנס להסתדרות נוער והחליט לנסוע להכשרה ולעלות ארצה. לא קל היה הדבר לשניהם, לא להורים ולא לבן היחיד, אולם יש להודות, שהוריו הנבונים ואצילי הרוח, המבינים לנפש כל זולת ועל אחת כמה וכמה לנפש בנם אהובם הסתירו עמוק בלב את כאב פרידתם וכמו הבן, שהפך את כאב פרידתו לאפיק יצירה לעם ולארץ כך הם, ההורים הפכו את כאב פרידתם לאפיק הקלת הסבל היהודי, הכלכלי, הבריאותי והחברתי בקהילתם בעיר שבה נשארו בגרמניה, וכך עמדה כל המשפחה על המצפה של צרכי העם. כל אחד במקומו הוא, וביום חם, בשלהי קיץ 1936 הגיע אלינו מרטין עם חוה והחלטתם נחושה להיות חקלאים בארץ ישראל. לא קל היה להם להחליט להשאר בעמק שלנו, חוה סבלה מאוד מהחום האכזרי בעמקנו והיה לה קשה מאד להסתגל אליו. אולם הירדן השקט, הכנרת הכחולה, סבא חרמון הנשקף, ירק השדות ונוף ההרים הסוגרים עלינו שבו אותם כמו ששובים את כל אלה שבאים לעמק שלנו. והם החליטו להצטרף לקבוצתנו. תיכף אחרי התקבלם לקבוצה החליט מרטין לא להיות שוב מרטין, הוא גמר עם הגולה וגם עם השם הגלותי הזר לנו. לא עוד מרטין יקרא כי אם שאול. ובצקשנות מתמדת, כשם שידע לעמוד על כל דבר שרצה להשיגו ושאף אליו, כך עמד גם על המשמר של שינוי שמו. לא ויתר אפילו לחוה ואף לא לאמו הורתו, שבאה אז לבקר לזמן מה. על הקריאה מרטין לא ענה אף פעם. ואזכור היטב פעם בהיותי שומרת לילה ושואל או רפתן וקם בלילות. באתי באמצע הלילה לעלית הגג שבה גרו להעירו ומתוך שכחה קראתי מרטין. לא קבלתי תשובה. לדפיקתי השניה קבלתי תשובה „אין כאן מרטין“, עמדתי כבר לרדת ולשואל ברפת אולי מרטין החליף היום את הדירה, אבל החלטתי לדפוק בשלישית. דפקתי ושאלתי איפה גר מרטין. קבלתי תשובה „מרטין איננו, הוא מת, ישנו רק שאול“. גם בשנתו, בפקחו רק את עיניו עמד על מצפה שינוי שמו. וכעבור כמה שבועות לא זכר איש ששמו היה פעם מרטין. עמידתו העקשנית והמוחלטת ניצחה את כולם...

שואל על המצפה, העם קורא לו, השעה דוחקת, המצפון דורש, ושואל עוזב את אשתו ובתו הקטנטונת ובין הראשונים מתגייס לצבא. ושנים מתגלגל מארץ לארץ, ממחנה למחנה. בין הראשונים היה לגיוס וכמעט בין האחרונים לשחרור. אולם אחרי השחרור, בשובו הביתה הצלית שאול להביא אתו גם את הוריו ארצה לדגניה. הוריו הסתגלו מהר אלינו ואנו אליהם ובמיוחד אביה, שעזב את מקצועו בתור רופא ילדים, שכהן בו קרוב ל-40 שנה ונכנס לעבודה-בלול ועובד בו כאחד מאתנו, כלולן מששת ימי בראשית במסירות ובאחריות עד אין גבול.

ושוב פרצה מלחמה, הפעם לא צריך היה ללכת למלחמה, הפעם היא באה אלינו והתדפקה על שערינו. כולם התגייסו: הבן בעמדה הקידמית והאב עמד בראש הפעולה הרפואית בעזרה הראשונה. האב ובנו עודם על מצפה העם, על מצפה המקום. והנה בא היום המר והנמהר, ושואל עמד על המצפה בעמדה בקו האש, בחזית הקדמית ומהמצפה הזה לא חזר יותר, פה פגע בו כדור האויב. כל ימיו עמד על המצפה ועל המצפה מצא את מותו. שכלנו חבר יקר, בן מסור, ואב אהב.

שעת בוקר מוקדמת בראש השנה תש"ט. בוקר נפלא, קריר קצת בחוץ. הכל רענן, אף בציפצופן העליו של הצפריים מורגשת חגיגות מיוחדת.

אבל לבי עלי דוי. עצוב, כה עצוב לי. אני יוצאת את חדרי, אני יכולה להמצא בבית. אני מוכרחה לבקר אתכם, חברים יקרים בביתכם, בית עולמים. אמנם, אתם אתנו כל הזמן, כל שעה וכל רגע, אבל אנו בלעדיכם...

בדרכי חזרה מבית הקברות נתקל מבטי בשורות צמודי ברזל, ואני נזכרת בביקורי הראשון בדגניה בשנת 1937. כאן פגשתיך, שאול, לראשונה בעבודה. כל העמודים האלה ידיך קבעו בחברת חבר ותיק מראשוני דגניה ופניך קרנו מאושר מהרגשת הסיפוק בעבודה. באיזו התפעלות סיפרת לי על הדרכים החדשות בהתקנת סידורי ההשקאה בארצנו החמה הזו.

מתישבת אני תחת אחד מעצי הזית. רוצה אני לעזור את זכרונות העבר עליך, הידיד היקר לי במאד ואני נזכרת:

בספטמבר 1936. האניה "פטריה" משליכה את עוגנה בנמלה של חיפה. זו האניה השלישית, שהגיעה באוהו יום ארצה. ימי העליה הגדולה מגרמניה והנה בשטח הנמל, שהכניסה אליו אסורה — חוה ושאו! רק לפני שבוע ימים הגיעו ארצה, וכעת — כמוהם כבני הארץ, כבן בית גמור בארצנו ראיתך שאול, במעיל העור שלך, כשהעתון "דבר" בידך ואתה קורא בו ברהיטות. כתוך עמך אתה יושב! מספר שעות אחרי זה פגשתיך בישיבה עם ב"כ דגניה והמכבי הצעיר, ישיבה, אשר קבעה את גורלך והמשך חיך. לא ידעתי ולא הבנתי מכל המתווה סביבי, ורק כעבור חדשים מספר נודע לי, שהייתי עדה לצעד הראשון והמכריע שלך בארץ, שאול, ההליכה לדגניה.

חלפה שנה. ינואר 1938. באתי לדגניה, כדי לשהות כאן זמן מסוים. היה חורף, גשמים וקור וחוסר דירות. שוכנתי באוהל, לא אוכל אף פעם לשכוח את הצעתך שאבוא לדור בחדרכם. בפשטות כזאת דברת אלי כאילו היה זה דבר טבעי. ידעתי: קשה היתה השותפות הזאת בשבילך. אני לא ידעתי אף מלה עברית ואתה, קנאי היית לשפה העברית, אשר דברת בה עוד בחו"ל. מה רב, על כן היה היתור שלך, כאשר ארחת אותי בביתך.

איתן היה רצונך, שאול, וכבירים היו מאמצים לחדור לתוך העולם החדש שבאת אליו. כל רגע היה קודש לתכלית ההתאקלמות בחברה החדשה, ובאקלים החדש בגוף ונפש. עבדת ברפת, מקצוע, שעוד בחוץ-לארץ הכשרת את עצמך לקראתו. בכל השבתות עבדת ברפת ובאותם ימות החול שבחרת לך לימי מנוחה מצאת פנת שקט ללמוד ולהוסיף ללמוד ללא הפרעות בבית-גורדון, וכן עשית גם בהרבה מערבי השבוע.

אתה שאול, היית בעיני תמיד כסמל של ריכוז המחשבה והרצון ללמוד. נזכרת אני בערבי החורף בחדר האוכל של חוות ההכשרה בחו"ל. 120 איש, חברים צעירים וסואנים הביאו אתם המולה רבה ביותר ואתה פרשת לך לקרן זוית, הוצאת מלון עברי-גרמני מתוך כיסך ולמדת מלים. כאי בודד בתוך ים סוער ראיתך אז.

את הכל, שאול, השגת בכוח רצונך העז. בשבע שפות שלטת, את תורת הנגינה למדת תוך סבלנות רבה במשך שנים רבות ולא רצות שונות נסעת לימי לימוד תורת החקלאות בכלל והחקלאות הסובטרופית בפרט. וכן חדרת

רק אתמול נדמה לי היה הדבר, עם בואה של קבוצת "המכבי הצעיר" אלינו להכשרה הופיע ביניהם זוג צעיר, צמד חמד. כמשב רוח קלילה ביום קיץ לוהט היתה תמיד הופעתם בחדר האוכל או במסיבת רעים. חדרם הקט, אם בעלית גג או בפינה אחרת. שפע תמיד חום, רוח, תרבות, וטעם טוב. עוד בימים הראשונים לבואו נתן לנו קונצרט ובהסתכלי על ידיו בזמן גגינתו אמרתי בלבי, אכן הידים האלו מתאימות באמת יותר לנגן בהן מאשר לעבודה חקלאית בעמק הירדן. ובהמשך הזמן נודע לנו, שאמנם את חינוכו קבל לא לקראת עבודה חקלאית. בן יחיד להורים אמידים ואצילי רוח שראו בבנם יחידים זה את כל חזות חייהם, רצו להחזיק אותו בקרבתם. אולם מרטין מימי נערותו הרכים עמד על מצפה העם, העם קרא לו, הארץ קראה לו. הוא נכנס להסתדרות נוער והחליט לנסוע להכשרה ולעלות ארצה. לא קל היה הדבר לשניהם, לא להורים ולא לבן היחיד. אולם יש להודות, שהוריו הנבונים ואצילי הרוח, המבינים לנפש כל זולת ועל אחת כמה וכמה לנפש בנם אהובם הסתירו עמוק בלב את כאב פרידתם וכמו הבן, שהפך את כאב פרידתו לאפיק יצירה לעם ולארץ כך הם, ההורים הפכו את כאב פרידתם לאפיק הקלת הסבל היהודי, הכלכלי, הכריאיתי והחברתי בקהילתם בעיר שבה נשארנו בגרמניה. וכך עמדה כל המשפחה על המצפה של צרכי העם. כל אחד במקומו הוא. וביום חם, בשלהי קיץ 1936 הגיע אלינו מרטין עם חוה והחלטתם נחושה להיות חקלאים בארץ ישראל. לא קל היה להם להחליט להשאר בעמק שלנו, חוה סבלה מאוד מהחום האכזרי בעמקנו והיה לה קשה מאד להסתגל אליו. אולם הירדן השקט, הכנרת הכחולה, סבא חרמון הנשקף, ירק השדות ונוף ההרים הסוגרים עלינו שבו אותם כמו ששוכים את כל אלה שבאים לעמק שלנו. והם החליטו להצטרף לקבוצתנו. תיכף אחרי התקבלם לקבוצה החליט מרטין לא להיות שוב מרטין, הוא גמר עם הגולה וגם עם השם הגלותי הזר לנו. לא עוד מרטין יקרא כי אם שאול. ובעקשנות מתמדת, כשם שידע לעמוד על כל דבר שרצה להשיגו ושאלו, כך עמד גם על המשמר של שינוי שמו. לא ויתר אפילו לתוה ואף לא לאמו הורתו, שבאה אז לבקר לזמן מה. על הקריאה מרטין לא ענה אף פעם. ואזכור היטב פעם בהיותי שומרת לילה ושאלו אז רפתן וקם בלילות. באתי באמצע הלילה לעלית הגג שבה גרו להעירו ומתוך שכחה קראתי מרטין. לא קבלתי תשובה. לדפיקתי השניה קבלתי תשובה "אין כאן מרטין", עמדתי כבר לרדת ולשואל ברפת אולי מרטין החליף היום את הדירה, אבל החלטתי לדפוק בשלישית. דפקתי ושאלתי איפה גר מרטין. קבלתי תשובה "מרטין איננו, הוא מת, ישנו רק שאול". גם בשנתו, בפקחו רק את עיניו עמד על מצפה שינוי שמו. וכעבור כמה שבועות לא זכר איש ששמו היה פעם מרטין. עמידתו העקשנית והמוחלטת ניצחה את כולם...

שאלו על המצפה, העם קורא לו, השעה דוחקת, המצפון דורש, ושאלו עוזב את אשתו ובתו הקטנטונת ובין הראשונים מתגייס לצבא. ושנים מתגלגל מארץ לארץ, ממחנה למחנה. בין הראשונים היה לגיוס וכמעט בין האחרונים לשחרור. אולם אחרי השחרור, בשובו הביתה הצליח שאול להביא אתו גם את הוריו ארצה לדגניה. הוריו הסתגלו מהר אלינו ואנו אליהם ובמיוחד אביו, שעזב את מקצועו בתור רופא ילדים, שכהן בו קרוב ל-40 שנה ונכנס לעבודה-בלול ועובד בו כאחד מאתנו, כלולן מששת ימי בראשית במסירות ובאחריות עד אין גבול.

ושוב פרצה מלחמה, הפעם לא צריך היה ללכת למלחמה, הפעם היא באה אלינו והתדפקה על שערינו. כולם התגייסו: הבן בעמדה הקידמית והאב עמד בראש הפעולה הרפואית בעזרה הראשונה. האב ובנו עודם על מצפה העם, על מצפה המקום, והנה בא היום המר והנמהר, ושאלו עמד על המצפה בעמדה בקו האש, בחזית הקדמית ומהמצפה הוה לא חזר יותר, פה פגע בו כדור האויב. כל ימיו עמד על המצפה ועל המצפה מצא את מותו. שכלנו חבר יקר, בן מסור, ואב אוהב.

כשבאנו ארצה חכינו בקוצר רוח לרגע שנוכל להתראות עם שאול. לחטוף אתו שיחת חבר, לשאול עצה, להביט בפניו העדינים, לשאוב מרץ ובטחון מחיוכו התמים, אבל לא זכינו לזאת. הגורל המר רצה, שדוקא שאול, הנחבא אל הכלים ימות מות גבורים. לא רחוק מביתו ומחברתו עמד בגבורה נגד האויב וקשר ברית דמים עם העמק, שכל כך היה אהוב עליו. אבד לנו חבר טוב, מדריך מסור ואדם יקר. קשה מאד להשלים עם המחשבה שלא נוכל עוד יותר לשוחח אתו, אלא רק אודותיו.

חצי שנה קבוצת "בוכנוולד", "גרינגסהוף-גררפלד" הספיק להחתיים בתוכנו את דמותו החלוצית בתלבושת צבאית וזכרו לא ימחה מזכרוננו. השיר הראשון שלימד אותנו היה "צאינה, צאינה הבחורות וראינה חיילים במושבה". מיד אחרי שיר זה עבר לשיר חייו, "כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ" מזיגה נעלה של איש מגן וחלוץ. בעבודה, באסיפות, בשיחות פרטיות, ברפת ועל יד הפסנתר, בדאגות יום יום, בריקוד ובעונג שבת וחג, הכניס רוח חלוצית ויצר אוירה ארץ-ישראלית בתוך התחומים שלנו. באידיש-דייטש הסביר לנו בסבלנות רבה רוב בעיות כלכליות וחברתיות מחיי הארץ בהצלחה רבה. יום-יום הקדיש לנו שעות רבות ללמד אותנו השפה העברית בכשרון של מורה ותיק. ביחסו הרציני לכל חבר בלי הבדל של גיל והשכלה הכשיר את הלבבות לחיים חדשים, לחיי עבודה ועמל כפיים. אף פעם לא השמיע באזננו דברים על מפלגתיות, רק את האדם ראה ואותו חיפש, למרות התנאים הקשים והסכנה שהיתה בעבודתו בתור חיל של בריגדה שמר על קור רוחו ולא ראינו אותו מתעצבן. ככה, בעבודה מאומצת, מסר את דגל ההעפלה לשתי קבוצות מקבוצת בוכנוולד והיה להם לדוגמה. הם משתתפים בצערה העמוק של קבוצת דגניה ועומדים דום לזכרוננו.

לא נשכח לנצח את שאול ז"ל, החבר, המדריך והאדם היקר.

מרדכי פורש

היה זה בגרמניה, בחודש שבט תש"ו, השלג כיסה את פני האדמה, הכפור צבט את הלחיים. לפנות ערב, אחרי עבודת היום במשק־ההכשרה שלנו, גרינגסהוף, רתמנו את הסוסים לעגלה ויצאנו לטיול לכפר הסמוך. נסענו תוך צחוק ושירה והנה מולנו בחור גבוה, בלונדיני כהה, בעל עיני תכלת, פנים מביעים מרץ ורצון רב, הוא היה לבוש מדים אנגלים עם סמל התותחנים זה היה שאול נטר.

שאלנוהו לאן? והוא ענה: אליכן. שאול עלה על העגלה ואנחנו המטרנו עליו שאלות. החייל הזה ענה על כל השאלות בחפץ לב ובדייקנות. סיפר על הארץ, על דגניה ועל עבודתו ברפת. כשהגענו למשק התחיל שאול מיד להתעניין בעבודה התרבותית ובמצב החברותי אצלנו. במשך הזמן שהיה אתנו התקרב אלינו והתחבב על כל החברה. ערך שיחות מענינות, לימד אותנו מונחים חקלאיים. לימד שירים בליווי על הפסנתר וכן ריקודים ארץ-ישראליים. הכל היה חדש עבורנו שעברנו כה הרבה, עבור אנשים שזה לא מזמן עזבו את מחנות הריכוז. באויר הארץ-ישראלי ששאול הביא אתו, נשמנו לרווחה.

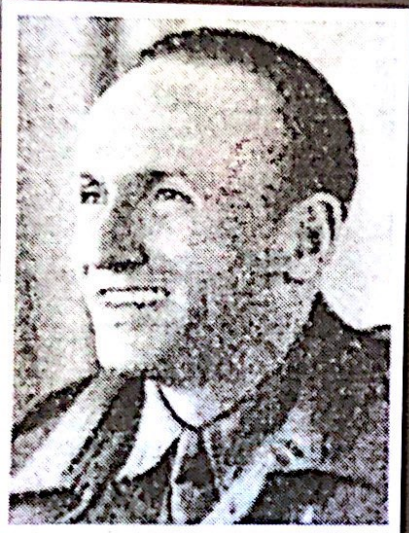
גישתו אלינו היתה בכלל לגמרי אחרת מזו שהיינו רגילים בה אצל השליחים האחרים. הוא השתדל לפתוח בפנינו עולמות חדשים, עולם של יופי, של אמנות, אני נזכרת כשהביא ספרים ע"א מיכאל מלאך (אנג'לו), רפרודוקציות של ואן-גוג, וציירים אחרים. לא ניהל אצלנו תעמולה זולה ורק השתדל לנטוע בלבנו אהבה לטבע בכלל, ולטבע וליופי של ארצנו בפרט. את השירים שהוא לימד אותנו הוא חי אתם וחי אותם. לעתים תכופות ישב במיוחד עם חבר זה או אחר. הבין אל כל אחד ויעץ לכל אחד כאב וידיד. לעולם לא הרגשנו שום מרחק של מעמד או גיל המבדיל בינינו.

שאול נפל בהגיגו על כבודנו. כבוד האדם והיהודי, אבל אצלנו, שהכרנו אותו מקרוב, הוא חי. חיים בינינו השירים שניגן, חיים עוד הזכרונות הנפלאים מהרגעים הנעימים שבלינו יחד.

קשה להאמין שהעינים הכחולות, הטובות והמחייכות לא יפתחו כבר עבורנו לעולם.

יהודית (קרוב לרונדל)

חבני דגניה, שהשתתפו בעצירת הטנק הסורי,
בקבוקי מולוטוב בידם:
נתן אנקורי
שלום חוכבאום
שלמה כהן ויהודה שפרונג

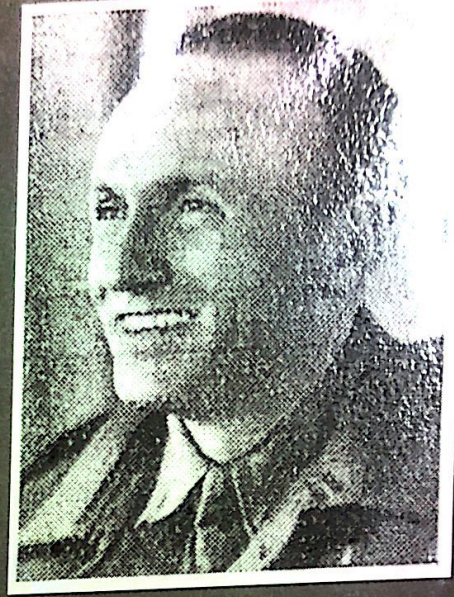

מישהו, מישהו דואט
דואט פי שט פאמאלע
פא ווהדליק כמה כוכבים
והט נופלים אחד אחד.
אנו סובבים בשתי דרכים שונות.
יום וליילה פאורכט
ימים ורעבים ומחכים פאות
בנתיבי אבק ולחן.

אנו נפאט בסוף דרכים ופאלות
נפאט בתום ימים רבים
בתום הרבה ליילות
אני יודעת שאתה קרה עכשיו
אביה חלף, קיץ נאסף
והאטט שפ.

גולני של ימים ארוכים ולילות מתמשכים
חוסר תכלית של מארבים בלתי נגמרים.
מאום לא קורה ובלב גם תקווה,
שכלום לא יקרה.

גולני שלנו הוא גולני אפור
גולני שפותח יום אפור בטרם אור.
גולני שלנו הוא גולני של עץ בודד,
של עוד שנה,
וטבלות-ייאוש שאינן מסתיימות,
ו"מחזור אחרון"...
רק איש גולני יבין.

גולני שלנו הוא שלוש מלחמות,
גולני שלנו הוא חיילים אפורים
ועצים בודדים
שבוכים.

